

УДК 331.101.262:631.11(477.53)

Селевко В.О., аспірант*[©]

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ТРУДОВІ РЕСУРСИ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ РЕГІОНУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

У статті розглянуто стан і тенденції формування трудових ресурсів у аграрній сфері регіону. Висвітлено результати досліджень використання трудових ресурсів.

Ключові слова: трудові ресурси, зайнятість, сільське господарство, сільське населення, ефективність використання.

Постановка проблеми. Серед факторів виробництва вирішальне значення мають трудові ресурси, оскільки саме від їх якісного і кількісного складу залежить рівень виробництва. До того ж в процесі виробництва людина розвивається як особистість, індивідуум, має змогу задовольнити свої матеріальні та духовні потреби. Трудові ресурси незалежно від форм власності і системи виробничих відносин були і залишаються одним із важливих чинників подальшого розвитку виробництва взагалі й зокрема сільськогосподарського. Адже людина зі всіма її здібностями є основною складовою, яка приводить до взаємодії всі складові процесу праці. А тому питання трудових ресурсів завжди турбує державу.

Мета дослідження. Провести оцінку ефективності використання трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області та рівень їх продуктивності.

Аналіз основних публікацій. Вагомий внесок у дослідженні трудового потенціалу села, формування і використання трудових ресурсів здійснили такі вітчизняні вчені-економісти, як Д.П. Богиня, О.А. Бгуцький, М.І. Долішній, О.Ю. Єрмаков, Г.І. Купалова, Е.М. Лібанова, В.К. Терещенко, В.М. Трегобчук, О.В. Шкільов, К.І. Якуба та багато інших. Проте, і як засвідчує огляд наукової літератури і реальний стан проблеми використання трудових ресурсів на селі, існує величезний ряд невирішених питань, які потребують подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Кожне аграрне формування функціонує за певної чисельності працівників (трудовах ресурсів), які мають необхідний фізичний розвиток, певні знання, практичні навички для управління виробництвом, якісного і своєчасного виконання передбачених технологією сільськогосподарських робіт.

* Науковий керівник – д.е.н., проф. Шкільов О.В.

© Селевко В.О., 2012

Трудові ресурси – це частина населення, яка має необхідний фізичний розвиток, розумові здібності та знання для роботи в усіх сферах економічної діяльності. До складу трудових ресурсів включаються особи у працездатному віці, крім інвалідів I та II груп та громадян, що одержують пенсію на пільгових умовах, які не працюють та особи пенсійного віку і підлітки, зайняті в галузях економіки. Соціальну суть категорії “трудова ресурсів” становлять люди у певних виробничих умовах, а економічну – робочий час, необхідний для виконання суспільно корисної праці.

Будь-яке аграрне формування може ефективно працювати лише тоді, коли воно має необхідний професійний і кваліфікаційний склад працівників, доцільну кадрову структуру.

Рівень використання трудових ресурсів визначається:

- зайнятістю у громадському виробництві (відношення кількості працівників, які беруть участь у громадському виробництві до їх загальної чисельності);

- ступеню повноти використання фонду робочого часу працівників у громадському виробництві;

- розміром сезонності праці [1, с. 98].

Формування трудових ресурсів аграрної сфери в умовах інноваційного розвитку відбувається під впливом багатьох важливих чинників до яких слід віднести докорінну організаційно-структурну трансформацію аграрного сектора, що пов'язано з його переходом до ринкових умов господарювання [2, С.255]. За останній період у зв'язку з негативними факторами, такими як несприятлива демографічна ситуація, міграція населення та багато інших відбулося значне зменшення трудових ресурсів.

Природною основою формування трудових ресурсів сільського господарства є сільське населення. За останні десять років його чисельність у Полтавській області скоротилася на 93,6 тис. чоловік, до того ж збільшується кількість трудових мігрантів, порушується моральний клімат на селі.

Мігранти села – переважно люди активного віку, в основному молодь, які у процесі впливу виносять із сільськогосподарського та інших виробництв АПК робочу силу й одночасно переносять із села в місто потенційну народжуваність та демографічний потенціал [3, с. 200].

Однією з основних проблем подальшого розвитку сільського господарства є зменшення кількості трудових ресурсів на селі, про що свідчать дані таблиці 1.

Згідно даних таблиці ми бачимо зменшення усього населення Полтавської області в тому числі й сільського. Населення у працездатному віці зменшилося на 29 тис. чол., в тому числі сільського населення у працездатному віці на 7,9 тис. чол.

Роль трудових ресурсів на селі й надалі залишається визначною для розвитку галузі, оскільки його оснащення новітньою технікою й підвищення на цій основі рівня механізації, електрифікації та автоматизації основних трудових процесів відбувається повільними темпами, а то й взагалі не відбувається. Тому

така ситуація вимагає все більшого застосування праці в сільському господарстві, оскільки збільшується трудомісткість сільськогосподарської продукції, що, як правило, супроводжується більш підвищеним попитом на робочу силу, ніж на засоби виробництва [4, с.27].

Необхідною умовою є відновлення державного регулювання соціально-економічного розвитку села, спрямованого на забезпечення кількісного та якісного відтворення сільського населення, як природної основи формування трудових ресурсів. При використанні трудових ресурсів розглядають два напрями, які характеризують трудові ресурси як одну з складових економіки. Це по-перше, розподіл трудових ресурсів і, по-друге, ефективність використання їх в сільському господарстві та економіці взагалі [5, с. 279].

Таблиця 1

Динаміка чисельності сільського населення Полтавської області

Показник	Рік					2011/ 2007, %
	2007	2008	2009	2010	2011	
Усе населення	1532,7	1517,1	1503,6	1491,7	1479,9	96,6
чоловіки	701,2	693,7	687,8	682,7	678,0	96,7
жінки	831,5	823,4	815,8	809,0	801,9	96,4
Сільське населення	618,2	608,3	599,3	591,0	583,4	94,4
чоловіки	282,8	278,6	275,0	271,8	269,0	95,1
жінки	335,4	329,7	324,3	319,2	314,4	93,7
Питома вага сільського населення, %						
чоловіків	40,3	40,1	39,9	39,6	39,4	
жінок	40,3	40,0	39,8	39,5	39,2	
Населення у працездатному віці	903,7	898,2	891,6	882,7	874,7	96,8
чоловіки	463,8	461,9	458,6	454,0	450,2	97,1
жінки	439,9	436,3	433,0	428,7	424,5	96,5
Сільське населення у працездатному віці	332,7	331,7	330,0	327,1	324,8	97,6
чоловіки	176,4	176,1	175,1	173,5	172,4	97,7
жінки	156,3	155,6	154,9	153,6	152,4	97,5
Питома вага сільського населення у працездатному віці, %						
чоловіки	36,8	36,9	37,0	37,1	37,1	
жінки	38,0	38,1	38,2	38,2	38,3	
жінки	35,5	35,7	35,8	35,8	35,9	

*Джерело: складено та розраховано автором за даними Головного управління статистики у Полтавській області.

У результаті багатьох досліджень встановлено, що до основних показників, які характеризують ефективність використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств є: чисельність працівників, розмір заробітної

плати, продуктивність праці та інші [6, с. 113]. Дані, що характеризують ці показники наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Ефективність використання трудових ресурсів аграрного сектору економіки у 2009 році*

Регион	Чисельність працівників, тис. осіб	Розмір заробітної плати, грн.	Відпрацьовано одним працівником, год.	Втрати робочого часу на працівника за рік, год.	Продуктивність праці на одну особу, тис. грн.	Тривалість відпустки одного працівника, год.
Україна	624	1206	1599	104	62,5	156
Полтавська область	45	1275	1603	107	63,7	153

*Джерело: Розраховано автором за даними Держкомстату України та Головного управління статистики у Полтавській області.

З даних таблиці можна зробити висновок, що в аграрній сфері Полтавської області було зайнято 7% працівників від загальної кількості по Україні. Такі показники як розмір заробітної плати, продуктивність праці, відпрацьовано одним працівником досліджуваного регіону дещо перевищують загальнодержавні. Відстає тільки Полтавщина у тривалості відпустки одного працівника.

Висновки. На даний час дуже гостро стоїть проблема пошуку напрямів підвищення соціальної ефективності використання трудових ресурсів в сільському господарстві, оскільки дана галузь все ще залишається основним роботодавцем на селі.

Як свідчать наші дослідження, для цього потрібно вирішити такі задачі:

- стимулювати диверсифікацію сільської економіки й розвивати несільськогосподарські види діяльності;
- удосконалити систему оплати праці, соціального захисту працівників аграрної сфери;
- забезпечити робочими місцями перспективних молодих та висококваліфікованих працівників;
- розробити на місцевому і регіональному рівнях державних програм підтримки та розвитку сільських територій.

Ми вважаємо, реалізація всіх описаних заходів сприятиме підвищенню ефективності використання трудових ресурсів.

Література

1. Саблук П.Т. Населення і трудові ресурси села: Навч. посіб. / За ред. П.Т. Саблука, М.К. Орлатого. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002. – 277 с.
2. Ефективність виробництва та використання трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств / С.О. Нікітченко. // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Серія “Економіка, аграрний менеджмент та бізнес” / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.: ВЦ НУБіПУ, 2010. – Вип. 154. – Частина 1. – 378 с.
3. Використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону / Ю.Г. Власенко. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: економіка, аграрний менеджмент, бізнес / Редкол.: Д.О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К.: ВЦ НУБіП України, 2011. – Вип. 163, ч.2. – 294 с.
4. Ланченко Є.О. Економіка праці і соціально-трудові відносини: Навчальний посібник/Ланченко Є.О., Тимошенко М.М. – Житомир: “Полісся”, 2010. – 280 с.
5. Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територій: Монографія / [Терещенко В.К., Ткачук В.А., Морозюк Н.В. та ін.]; за ред. Терещенка В.К. – Ніжин: Видавець ПП “Лисенко М.М.”, 2010. – 487 с.
6. Підвищення ефективності відтворення трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств / О. О. Клокар // Економіка АПК. – 2011. - №10. – С. 112-115.

Summary
Selevko I.A.

National university of bioresources and environmental of Ukraine

**LABOUR RESOURCES OF AGRARIAN FORMING OF REGION
AND EFFICIENCY OF THEIR USE**

In the article the state and tendencies of forming of labour resources are considered in the agrarian sphere of region. The results of researches of the use of labour resources are reflected.

Key words: *labour resources, employment, agriculture, rural population, efficiency of the use.*

Рецензент – д.е.н., проф. Музика П.М.